

Castell d'Òdena i poble vell

Òdena

Ubicació

Comarca: Anoia
Lloc/Adreça: Castell d'Òdena
Emplaçament Dalt del turó de guix del castell d'Òdena

Coordenades:

Latitud: 41.60594
Longitud: 1.63927
UTM Est (X): 386614
UTM Nord (Y): 4606920

Classificació

Número de fitxa 08143 - 180
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Medieval Modern Contemporani
Segle XIII-XX
Estat de conservació Dolent
Notes de conservació: Edificis en ruïna total. Només queden alguns paraments de les cases principals.
Protecció Legal
Tipus de protecció: BCIN
Europea – Atributs inspire: National Monument Record – Defensa
Observacions protecció: BCIN 1121-EN-MH
Data aprovació: dv., 22/04/1949 - 12:00
Accés Fàcil
Ús actual: Sense ús
Titularitat Privada
Titular: Conjunt de cases de varis propietaris
Fitxes associades:
[Torre del castell d'Òdena](#)
Autoria de la fitxa Josep-Vicenç Mestre i Casanova

Descripció

Avui, el conjunt del castell ja no forma part de la trama urbana del poble. Del vell recinte, en resten dempeus una torre de defensa poligonal prop de l'entrada, una petita part del perímetre de la muralla, uns quants vestigis constructius dispersos irregularment pel turó de guix, un aciment arqueològic amb estructures visibles d'època ibèrica, l'edifici de can Copi i l'edifici de l'antic ajuntament i escoles públiques. Quant a les antigues edificacions del poble, s'alineen a redós d'un eix principal que s'inicia als peus de la torre albarrana i que arriba en una línia en forma de ziga-zaga a la plaça del Castell. El primer tram rep el nom de carrer de la Torre, i de nord cap a sud, pel costat de ponent, es troben les ruïnes de tres edificacions entre mitgeres: Cal Caballer, Can Copi i Can Palomas. A la banda de llevant es conserva una part de la muralla exterior. En la confluència del carrer de la Torre i el carrer Major resta un pany de muralla, amb l'empremta a la roca d'un antic portal. El carrer dels Horts travessa perpendicularment el carrer Major per la banda est i comunica amb el carrer de les Guixeres, paral·lel al carrer Major. A la banda nord del carrer Major, entre el carrer dels Horts i el carrer del Pou, situat més cap a l'oest, hi ha unes quantes restes disperses de Can Serra Vell, d'una bassa d'aigua i, passat el carrer del Pou, un corral que pertany a la propietat primitiva de Cal Caballer. A la banda sud del carrer Major, d'est cap a oest, hi ha quatre edificacions entre mitgeres, gairebé ensorrades del tot: Can Pons, Cal Margalló, Can Maure i l'edifici de l'Ajuntament i de les antigues escoles públiques del poble. Si tornem enrere cap al carrer dels Horts, que recordem que és perpendicular al carrer Major, trobarem que al seu tram nord s'hi aboquen les façanes posteriors de Can Copi, Can Palomas i Can Serra Vell, a més d'una esplanada que havia servit d'era d'aquestes tres cases. Pel que fa al tram sud del carrer dels Horts, entre el carrer Major i el carrer de les Guixeres, a la banda est resten dempeus algunes parets de Can Seuba i de Can Felip, amb un pati entremig, i a la banda oest, la ja esmentada propietat de Can Pons, que fa cantonada amb el carrer Major, i Ca la Paua (o Paula), que fa xamfrà amb el carrer de les Guixeres. En aquest vial, que originalment havia funcionat també com a pas de ronda del castell, hi trobem les restes absolutament arrasades de la façana de Ca la Paula, un pany de paret de l'edifici de les escoles i, al sud, l'únic tram conservat del pany de muralla de l'antic castell, adaptat en època moderna per estintolar tres cases entre mitgeres: can Paulino (o Can Toni de la Paua), de la qual en resten alguns vestigis constructius, i les ja desaparegudes Cal Guiu i Can Carner. A la plaça del Castell s'alcen les restes de l'edifici de l'antic ajuntament i escoles i on hi havia l'església de Sant Pere, que tancava el costat de ponent de la plaça, va ser incendiada i parcialment destruïda l'agost de 1936 i que fou totalment enderrocada en explotar-se la guixera.

Observacions:

Descripció extreta de la fitxa de l' Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental d'Òdena, Diputació de Barcelona, Servei del Patrimoni Local i Ajuntament d'Òdena. Barcelona, 2013.

Història

Els primers testimonis d'hàbitat al turó d'Òdena poden datar-se des de mitjan segle III fins a mitjan segle I aC, segons que indiquen els tipus de ceràmica antiga recuperada els darrers anys a través de la recollida superficial o en els estrats associats als contextos medievals. La dispersió de la ceràmica permet considerar que tota la muntanya estaria pràcticament ocupada per l'antic establiment ibèric, però desconeixem la magnitud que podrien tenir les estructures arquitectòniques associades. El castell d'Òdena està situat en un turó de guix al bell mig de la conca d'Òdena, dominant la fondalada del riu Anoia i comunicat visualment

amb els castells veïns de Claramunt, Montbui, Castellolí, Orpí, Tous, Jorba i el desaparegut de l'Espelt. L'ocupació humana de l'indret cal remuntar-la al període ibèric, que va ocupar el tossal entre els segles III a.C i I a. C. A partir de la romanització el poblament es desplaçà a la plana; sorgiren així les vil·les, antecedents més propers de les nostres masies, una de les quals es situà dins del terme d'Òdena, a l'Espelt. L'arribada dels repobladors cristians va comportar l'acastellament del territori. Va sorgir una nova organització a partir castells termenats, en funció del perill musulmà i del control aristocràtic del territori. El castell d'Òdena apareix documentat per primera vegada l'any 957, citat com Kastromuro Odena, és a dir, castell murallat d'Òdena. La possessió inicial del castell va correspondre al llinatge dels Òdena, amb possessions arreu de la comarca i en d'altres indrets dels pais. Protagonistes de les violències feudals dels segles XII i XIII, els Òdena van vendre el castell als Cardona; a partir d'aquest moment el senyoriu odenenc canvia en diverses ocasions de propietari, oscilant entre els comtes de Barcelona i la casa de Cardona; els seus successors, els Medinaceli, hi van mantenir el poder fins a la fi dels senyorius feudals al segle XIX. En el marc de la Guerra Civil Catalana, el 20 de juliol de 1463, la Diputació del General de Catalunya va acordar la demolició del castell. La vila va créixer al llarg dels segles XVIII i XIX fins assolir un nombre aproximat de quinze edificis, les ruïnes d'alguns dels quals s'estenen avui pel turó del castell. L'agost de 1936, l'església va ser saquejada i cremada. El 8 de juliol de 1942, es va materialitzar la venda de la finca de la Tossa del turó a favor de Ramon Casanovas Piqué. El setembre de 1943 va començar l'explotació de la guixera del turó d'Òdena. Aquesta activitat, que va continuar al llarg de la segona meitat del segle XX, va provocar l'escapçament d'una bona part de la superfície de l'antic poble. L'expansió urbanística del poble a l'entorn del nou ajuntament i de la nova església, molt a prop de la cruïlla amb les carreteres de Manresa i d'Igualada, i l'explotació intensiva de la guixera van ajudar a incrementar el despoblament del nucli vell.

Bibliografia

Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental d'Òdena, Diputació de Barcelona, Servei del Patrimoni Local i Ajuntament d'Òdena. Barcelona, 2013. ÁLVAREZ MÁRQUEZ, Maria del Carmen (1990) La Baronia de la Conca d'Òdena. Textos i Documents. Fundació Noguera, Barcelona. ÁLVAREZ MÁRQUEZ, Maria del Carmen (1978): "El señorío de los Odena a través de la documentación existente en el archivo ducal de Medinaceli (año 990-fines del siglo XII)", *Història, Instituciones, Documentos*. Publicaciones de la Universidad de Sevilla, Sevilla. BENET, A. (1992): "Òdena. Castell d'Òdena. Història". *Catalunya Romànica. El Penedès. L'Anoia. XIX*. Barcelona: 443-446. BRAMON, D. (2003): "El castell d'Òdena citat en una crònica àrab d'un autor anònim JORBA i SERRA, Xavier (2011) Òdena, segles XVI i XVII. Parnass Edicions, Barcelona. JORBA i SERRA, Xavier (2013): "Òdena al primer terç del segle XVIII", *Revista d'Igualada*, 44, Associació Revista d'Igualada, Igualada, p.7-19. JUNYENT I MAYDEU, Francesc; MAZCUÑAN I BOIX, Alexandre (1992): "Castell d'Òdena", *Catalunya Romànica, XIX: El Penedès, Anoia, Enciclopèdia Catalana*, Barcelona, p. 443. LACUESTA, R. (1998): Informe sobre l'estat de conservació de Cal Copi, situat a l'antic nucli del castell d'Òdena. SPAL. Diputació de Barcelona.. Barcelona [Inèdit]. LACUESTA, R.; CAIXAL, À. (2010): La recuperació del poble vell d'Òdena. Nou accés a la torre del castell. Opuscle editat per la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament d'Òdena. Barcelona. MATEU LLOPIS, F. (1946): "Dinares de Yahyà al Mu'tali de Ceuta y mancosos barceloneses hallados en Ódena (Igualada, Barcelona)". *Al Andalus*, XI, fasc.: 389-394. MESTRE CASANOVA, Josep-Vicenç (1988). *Història del castell d'Òdena. Dels orígens fins al segle XII*. Departament de Cultura de l'Ajuntament d'Òdena, Òdena. MESTRE CASANOVA, Josep-Vicenç (1990): "El Castell d'Òdena objecte d'especulació: Procés de degradació del recinte medieval", *Òdena, Butlletí d'Informació Municipal. Nova època*, 19, Ajuntament d'Òdena, Òdena, pp.12-13. MESTRE CASANOVA, Josep-Vicenç (1990): "Dos-cents anys d'Odissea Parroquial (I)", *Òdena, Butlletí d'Informació Municipal. Nova època*, 20, Ajuntament d'Òdena, Òdena, pp.13-14. MESTRE CASANOVA, Josep-Vicenç (1990): "Dos-cents anys d'Odissea Parroquial (II)" *Òdena, d'anys*". Avantprojecte museogràfic. Consell Comarcal de l'Anoia, Igualada. MESTRE CASANOVA, Josep-Vicenç. *Història del castell d'Òdena. Del segle XII al XV*. Òdena [Inèdit] SABATÉ,

Flocel (1999) La gent dels castells. Montcalet, Igualada SOLSONA, E.; ABELLÓ, M. (1990): "Torre del Castell d'Òdena. Descripció de les obres", Memòria 1985-1989. SPAL. Diputació de Barcelona. Barcelona: 79-80. TERMENS i GRAELLS, Miquel (1988): "Òdena", Història de les Comarques de Catalunya. Anòia, vol. I, Editorial Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 189

